

AHISKA TÜRKLERİ İLE AHISKA YURDUNUN TÜRIYE İÇİN ÖNEMİ

Selim KURT*

Özet

SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri, Türkiye'nin ilgisinin Orta Asya ve Kafkaslar bölgesine yönelmesine neden olmuştur. Akrabalık bağları dolayısıyla başlayan ilişkiler bölge ülkelerinin zengin enerji kaynaklarına sahip olduğunun anlaşılmasıyla daha da gelişmiş ve kısa sürede bu enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara taşınması hususu da gündeme gelmiştir. Bu çerçevede, Türkiye-Gürcistan sınırında yer alan ve sınır boyunca Acara Özerk Bölgesi'nden Ermenistan'a kadar uzanan alanı kapsayan Ahıska yurdunun jeo-politik ehemmiyeti ön plana çıkmaktadır. Özellikle Türkiye'nin Ermenistan ile siyasi ilişkilerinin olmadığı hususu da göz önünde bulundurulduğunda ülkenin Kafkaslar üzerinden Orta Asya'ya erişimi açısından bölge son derece stratejik bir konumdadır. Halen faaliyette olan Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Bakü-Tiflis-Erzurum boru hatları Ahıska topraklarından geçmekte olup, planlama ve uygulama aşamasındaki Bakü-Tiflis-Karsdemiryolu ile TRACECA ulaşım koridorunun da anılan bölgeden geçmesi planlanmaktadır. Ancak tarihsel süreçte uygulanan göç ve asimilasyon politikaları nedeniyle Ahıska Türklerinin anılan bölgedeki varlığı önemli ölçüde azalmış olup, göçe tabi tutulan Ahıskalılar halen büyük ölçüde Kafkas ve Orta Asya ülkelerinin yanı sıra Rusya Federasyonu, Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri'nde dağınık bir vaziyette yaşamlarını devam ettirme mücadelesi vermektedirler. Diğer taraftan son yıllarda yaşanan gelişmeler sonucunda Ahıska Türkleri'nin tarihsel yurtlarına dönüş için bir umut ışığı belirmiş olup, bu umut kendisi için büyük bir önem arz eden iki bölge olan Kafkaslar ile Orta Asya'ya erişimde dar koridorlara mahkûm edilmek istenen Türkiye tarafından da desteklenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri, Gürcistan, Kafkaslar, Sürgün, Cavaheti Sorunu

THE IMPORTANCE OF MESKHETIAN TURKS AND THEIR LAND FOR TURKEY

Abstract

The emergence of Turkish republics following to collapse of USSR has caused to returning of Turkey's attention to Central Asia and Caucasus regions. The relations started by the relationship by affinity and developed by discovery of rich energy resources of the region's states. Soon after that the subject of transportation of these resources to the international markets was added to agenda. In this context geo-political importance of the

Meskhetian land, which settled in Turkish-Georgia border and lies from Ajaria Autonomous Region to Armenia through the borderline, is remarkable. Aspecially considering of there is no political relations between Turkey and Armenia, Meskhetian land has highly strategic position for Turkey in the point of accessing Middle Asia through Caucasus. Baku-Tbilisi-Ceyhan and Baku-Tbilisi-Erzurum pipelines are passing through Meskhetian land and the Baku-Tbilisi-Kars railway and TRACECA transportation corridor projects are planning to passing through the land, as well. But the presence of the Meskhetian Turks in this region decreased considerably because of the immigration and assimilation policies in historical process. The migrating Meskhetians are struggling for life now majorly in Caucasian and Middle Asian countries in addition to Russia Federation, Turkey and United States of America. But there is a hope now for returning back to their home lands in the context of some developments occurred in recent years. And this hope should be supported by Turkey, who was tried to be convicted narrow corridors accessing to Caucasus and Middle Asia regions.

KeyWords: Meskhetian Turks, Georgia, Caucasus, Deportation, Cavaheti Conflict

GİRİŞ

Türkiye ile Gürcistan sınırı boyunca Acarya Özerk Cumhuriyeti ile Ermenistan arasında yer alan bölge tarihi Ahıska yurdu olarak tanımlanmaktadır. 16. yüzyılda Ahıska başkent olmak üzere Çıldır Eyaleti adıyla Osmanlı yönetimine katılan bölge, 1829 Edirne Antlaşması'na kadar Osmanlı idaresinde kalmıştır. 1829 tarihli Edirne Antlaşması ile Rus hâkimiyetine giren bölgede yaşayan Ahıska Türkleri bu tarihten sonra Rus baskısı nedeniyle yavaş yavaş Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Ancak esas büyük felaketi Kasım 1944'te Sovyet lideri Stalin tarafından verilen sürgün emriyle yaşamışlardır. Ahıska Türkleri bu tarihte trenlerle Orta Asya ile Sibirya'ya sürülmüş olup, ekseriyetle Özbekistan'a yerleştirilmişlerdir. Stalin'in ölümünü takiben sürgün edilen halklara anavatanlarına dönüş izni verilse de Ahıska Türkleri bu haktan mahrum bırakılmıştır. Takiben 1989'da sürgün edildikleri Özbekistan'da uğradıkları katliamlar sonucunda yeni güzergahları Azerbaycan, Krasnodar ve oradan da Amerika olmuştur.

Bu süreçte geri dönüş için yaptıkları tüm talepler Moskova ve Tiflis tarafından geri çevrilen Ahıskalılara dönüş ışığını 1999 yılında Gürcistan'ın Avrupa Konseyine üyeliği yakmıştır. Gürcü hükümetinin 2007 yılında Ahıskalıların anavatanlarına geri dönüşlerine izin veren bir karar almasına karşın, günümüze

kadar bu kararın gereğince uygulandığını söylemek mümkün değildir. Diğer taraftan, Ahıska yurdu ile Gürcistan'ın da içerisinde yer aldığı Kafkasya coğrafyası Türkiye için son derece stratejik bir önemdedir. Çünkü Türkiye, akrabaları da olan Türki Cumhuriyetler ile bağlantısını bu bölgeden sağlamaktadır. Ayrıca Sovyetlerin çökmesi ile bölge devletlerinin sahip olduğu zengin enerji kaynakları ve bu kaynakların Batılı pazarlara taşınması hususu da bir geçiş güzergâhı olarak Gürcistan ve özelde de hatların geçtiği Ahıska bölgesinin önemini birkez daha ön plana çıkarmıştır.

Bu kapsamda, çalışmamızın ilk bölümünde Ahıska Türklerinin yerleşim alanları ve tarihçeleri incelendikten sonra, ikinci bölümünde Kafkasya Bölgesi ile Gürcistan'ın Türkiye için önemi ile Ahıska Bölgesi'nin mevcut demografik yapısı ele alınacak ve takibinde Ahıska Bölgesi'nin Türkiye için sahip olduğu önemihemmiyetortaya konmaya çalışılacaktır.

1. AHISKA TÜRKLERİ

1.1. Ahıska Türkleri Kimdir ve Nerede Yaşarlar?

Ahıska yurdu, Gürcistan toprakları içerisinde Kafkasya Bölgesi'nin güneybatısında konumlanmıştır. Ahıska'nın kuzeyinde ve doğusunda Gürcistan, güneyinde Ermenistan, güneybatısında Türkiye, batısında ise Acaristan Özerk Cumhuriyeti yer almaktadır. Ahıska bölgesinin toplam yüzölçümü 6.260 km²'dir (Seferov vd., 2008: 395). Bu bölge ılıman-soğuk iklimi ile Gürcistan'ın alçakta yer alan arazilerinin alt-tropikal koşullarından son derece farklı olan dağlık bir sahadır (<http://www.everyculture.com/Russia-Eurasia-China/Meskhetians-Orientation.html>: 12.03.2014). Söz konusu alan Ahıska şehri ile dört idari birimden (Adigün, Aspinza, Ahilkelek, Bogdanovka) müteşekkildir. Buraya yerleşen Türklere, Ahıska Türkleri denmesinin sebebi ise bu vilayetleri içine alan bölgenin coğrafi isminin Ahıska olmasından kaynaklanmaktadır (Seferov vd., 2008: 396).

Ahıska Türklerinin kökeni ihtilafli bir konudur. Gürcü, Sovyet ve Sovyet-sonrası tarih yazımında Ahıska Türkleri'nin antik Gürcü kabilesi olan

“Meskhet”lerin soyundan geldikleri belirtilmektedir. Bu argüman, 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar süren güçlü Türk kültürel etkisi ile Mesket Türkleri’ni Hristiyan Gürcülerden ayıran İslami dönüşüm iddialarına dayanmaktadır. Karşı-argüman ise Ahıska Türkleri’nin atalarının bölgeye 15. ve 16.yüzyıllarda yerleşen Türk kabileler olduğunu iddia etmektedir. Özellikle 16. yüzyıl ila 18.yüzyıl arasında şuanki Gürcü topraklarının Osmanlı hakimiyetine geçmesi sırasında yerel Türk kabilelerin etkili bir şekilde birleşerek, yeni bir etnisite (Ahıska Türkleri) yarattıkları da ileri sürülmüştür (Pentikäinen vd., 2004: 9-10; Khazanov, 1992: 1-2, Mirkhanova, 2006: 34-35).

Günümüzde resmi yetkililer, bilim adamları ve medya daha çok Ahıska Türkleri deyimini kullanmaktadır. Diğer uluslararası organizasyonların yanısıra BM Mülteciler Yüksek Komiserinin (UNHCR) de katıldığı Ahıska Türkleri’nin 1988’deki Lahey toplantısında, Gürcü delegasyonunun direnmesine rağmen, Ahıska Türkleri ifadesi benimsenmiştir. Geçmişte, Ahıska Müslümanları, Gürcü Müslümanları ve Sovyet Türkleri gibi bazı ifadelerin de resmi yetkililer, liderler ve bilim adamları tarafından kullanıldığı da görülmüştür. Ancak Ahıska Türkleri’nin ve özellikle de ABD’de yerleşik olanların, diğer tüm kullanımları reddederek basitçe Türk olarak çağrılmayı tercih ettikleri hususu da kabul edilmesi gereken bir gerçektir (Aydınçul vd., 2006: 2).

1.2. Ahıska Türkleri’nin Tarihçesi ve Sürgünler

Ahıska, Dede Korkut Kitabı’nda Ak-Sıka/ Ak-Kale; 481 yılında Akesga adıyla anılan eski Oğuzlar beldesidir. 2700 yıllık bir Türk yurdudur. Bölgeye M.Ö. 713 yıllarında Kıpçakların ataları Kimerlerin, 680’de de Sakaların yerleşmesi sonucunda Ahıska bir Türk yurdu haline gelmiştir (Taşdemir, 2005: 78).En eski Gürcü kaynaklarından biri olan Moktsevay Kartlisa’da (8. yüzyıl) M.Ö.4. yüzyılda Makedonyalı İskender’in Kafkasya’ya geldiği sırada Kür ırmağı boylarında Bun-Türklerin yaşadığına dair ifadeler yer almaktadır. Bu topraklara daha sonra birbiri ardınca Hunlar, Hazarlar ve Kıpçaklar gelmiştir. Bu bilgiler Rus ve Gürcü kaynaklarınca da doğrulanmaktadır (Zeyrek, 2001: 7).

1068'de Sultan Alparslan'ın fethettiği Ahıska ve Tiflis kesimleri, Eski Kıpçak/Kumanlar denilen ve 1118-1124'te Kafkaslar ötesinden gelip Kür ve Çoruh boylarına yayılan ve Ortodoks olan Türklerin eline geçmiş ve eski Kıpçak boy ve oymakları buralara yerleşmişlerdir. Gürcü Kralı II. David, Selçuklulara karşı savaşacak ordusu olmadığından, Kıpçak Türkleri'ni ülkesine davet etmiştir (1118-1120). Kıpçaklardan büyük destek alan II. David, onların yardımıyla Azerbaycan, Karabağ, Şirvan ve Doğu Anadolu'ya akınlar yaparak Selçuklulara karşı önemli başarılar elde etmiştir. Çoğunluğu Kıpçaklardan oluşan bu ordu, daha sonra Tiflis'i alarak merkez yapmıştır. 1124 yılının Haziran ayında ise, Ahılkelek ve Çıldır bölgelerine ilerlemişler ve buraları da ele geçirdikten sonra Göle ile Erzurum civarını İspir'e kadar alıp, Oltu'ya ulaşmışlardır.

Uzun yıllar Gürcistan ordu ve devlet yönetiminde önemli fonksiyonlar icra eden Kıpçak Atabek sülalesi 1267 yılında, bugün Posof'ta bulunan Caksu'da Kıpçak Ortodoks Atabek Hükümeti'ni kurarak bu bölgenin hâkimi olmuştur. Ahıska Atabekleri'nin toprakları, Lala Mustafa Paşa ve Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya seferi sırasında, Safevilerden alınarak 1578 yılında Osmanlı ülkesine katılmıştır. Ahıska şehri kurulan Çıldır Eyaleti'nin başkenti olmuştur (Taşdemir, 2005: 81-82).

Hristiyan olan Ahıska Türkleri 16. yüzyılda Osmanlı egemenliğine geçişle birlikte İslamiyet'i kabul etmeye başlamışlardır. Osmanlı Devleti 1578'de egemenliği altına alıp, özerk bir yönetim oluşturduğu bu bölgenin özerkliğini 1744'de kaldırılmış ve Ahıska bölgesi doğrudan Osmanlı yönetimine tabi olmuştur (Kahraman vd., 2013: 79). Özellikle, 18. yüzyıldan itibaren gittikçe güçlenen Rusların bölgesel egemenliklerini sağlamlaştırmave güneye doğru yayılma politikaları çerçevesinde Kafkasya'da üst olarak kullanabilecekleri bir devlet yapılanmasına ihtiyaç duymaları bölgedeki etnik hareketliliğin artmasına sebebiyet vermiştir. Ruslar 1828'de imzalanan Türkmençay Antlaşması ile günümüzdeki Ermenistan ve Azerbaycan topraklarını ele geçirmişler (Aslanlı, 2011: s. 155) ve takiben 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın ilgası üzerine Osmanlı Devleti'nin savunmasız kalmasından

faydalanarak onun Anadolu ve Balkanlardaki toprakları ile Boğazlar üzerindeki kontrolü ele geçirmek için Osmanlı'ya savaş ilan etmişlerdir (Buntürk, 2007: 32). İki cepheli savaş sonucunda, Rusların Kafkas cephesinde Erzurum'u alarak Trabzon'a yönelmeleri, Tuna cephesinde ise Rus ordusunun Edirne'ye girmesi Osmanlı Devleti'ni barış istemeye zorlamıştır. 14 Eylül 1829 tarihli Edirne Antlaşması ile Rusya, Tuna cephesinde ele geçirdiği tüm toprakları Osmanlılara iade etmiş, ancak anlaşmanın dördüncü maddesi gereğince Kafkas cephesindeki Anapa, Poti, Ahıska ve Ahılkelek gibi müstahkem mevkiileri Ruslara terk etmek zorunda kalmıştır (Armaoğlu, 2010: 277-279). Dönemin Rus kaynaklarına göre bu süreç içinde Kafkasya'ya Anadolu'dan ve bugünkü İran topraklarından en az 1 milyon Ermeni göç ettirilmiştir (Aslanlı, 2011: s. 156). Görüldüğü üzere bölgenin Rusların hâkimiyeti altına geçmesinden sonra nüfus yapısı Ruslar tarafından bilinçli bir şekilde değiştirilmiştir.

Bu savaşların en çetin bölümü Ahıska'da cereyan etmiş ve şehir 1828 felaketinden sonra belini doğrultamamış ve harabe halinden kurtulamamıştır. 1828'de 50.000 olan Ahıska şehrinin nüfusu 1887'de 13.265'e düşmüştür. Halkın bir kısmı Anadolu'ya göç etmiş, göç etmeyenler ise 1944 sürgününe kadar bu bölgede yaşamıştır (Taşdemir, 2005: 94-95). Bu olay esasen Ahıska Türklerinin yaşadığı ilk göç dalgasıdır. Takiben, Rusların 27 Nisan 1877 tarihinde savaş dahi ilan etmeden Arpaçayı geçerek saldırılara başladıkları meşhur 93 Harbi denilen savaşın sonucunda Rus İmparatorluğu 18 Kasım 1878'de Kars'ı da işgal etmiştir. Ayestafanos/Yeşilköy Antlaşması'yla, Kars, Ardahan ve Batum savaş tazminatı yerine Ruslara bırakılınca, Ahıska iyice uzaklarda kalmıştır. Ahıska ve çevresinin Rusların elinde kalması üzerine, halkın bir kısmı Türkiye'ye göç etmiş ve onların yerlerine ise Ruslar, Gürcüler, Ermeniler ve Yahudiler iskân edilmiştir (Taşdemir, 2005: 97-98).

Rus İmparatorluğu'nun diğer ulusları gibi Ahıskalıların kaderi de 1917 Ekim Devrimi'nden sonra köklü bir şekilde değişmiştir. Yeni bir devlet modeli kurulurken olumlu ve olumsuz değişimler yaşanmış ve Müslümanlar kurdukları askeri

birliklerle uzun süre Ahıska bölgesinde iktidarı ellerinde tutmuşlardır (Kahraman vd., 2013: 79).

I. Dünya Savaşı'nı Osmanlı Devleti için sona erdiren ve 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi, Türk tarihinin en kötü belgelerinden biridir. Bu mütareke hükümleri Türk kuvvetlerinin Ahıska'dan çıkmasını emretmekte olup, 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması çerçevesinde ise Türk ordusu, Mart sonunda buralardan tamamen çekilmiştir. Böylece tarihimizin son yüzyılında sıkça rastlanan masa başı kayıplarından biriyle Ahıska ve çevresinin tarihi de çok hazin bir döneme girmiştir (Taşdemir, 2005: 102-107).

Gürcistan'ın 1921 yılında Sovyet hegemonyasına girmesi ile Ahıskalılar için kara günler tekrar başlamıştır. Sovyet yönetimi, zorla Gürcistan sınırları içerisinde bıraktıkları Abhaz, Asetin ve Acaralılara Özerk Cumhuriyet kurma hakkı tanırken, Ahıska Türkleri yok farz edilmişlerdir. Ayrıca Ruslar ve Gürcülerle imzalanan 1921 tarihli antlaşmalar Ahıska halkını ikiye bölerek (Türkiye ve Gürcistan arasında), Sovyet Rusya yıkılıncaya kadar aynı soydan gelen iki halkın temaslarının da kesilmesine neden olmuştur (Aslan, 1995: 7).

1926 yılında SSCB'de ilk nüfus sayımı yapılmış olup, sonuçlara göre; Ahılkelek ilçesinde Ermeniler nüfusun %73'ünü, Türkler %8,5'ini, Gürcüler ise %10'unu oluşturmaktadır. Ahıska ilçesinde de nüfus yapısı değişmiş olup, Türkler azalmış ve %51'e (49.500 kişi) kadar gerilemiştir. Gürcüler ile Ermenilerin sayısı da artarak sırasıyla %25'e (24.000 kişi) ve %16'ya (15.000 kişi) yükselmiştir. Sovyet hâkimiyetinin ilk yıllarında (1926) Ahıska bölgesindeki 328 yerleşim yerinde (şehir, kasaba ve köy) 175.500 kişi yaşamaktadır. Bölgenin 189 yerleşim yerinde Türk ahalisi bulunmakta olup, toplam nüfusun %32'sini (56.000 kişi) oluşturmaktadırlar. Kürtlerle (4.000 kişi) birlikte Müslümanlar 211 yerleşim yerinde toplam nüfusun %34,5'ini (60.500 kişi) teşkil etmektedirler. Ermeniler ise 133 yerleşim yerinde bulunmakta olup, toplam nüfusun %42'sini (73.000 kişi) meydana getirmektedirler.

Burada anılan dönemde vuku bulan Türk göçlerinden de söz etmekte fayda vardır. Ahıska bölgesini içine alan 5 ilçeden (Ahıska, Adıgün, Aspinza, Ahılkelek ve

Bogdanovka) Ahılkelek ve Bogdanovka'da Ermeniler, Rus işgalinden sonra Sovyet dönemine kadar yağma ve katliamlarla Türkleri göçe zorlamışlar ve boşalan yerlere isekendileri yerleştirmişlerdir. Geride kalan üç ilçede ise (Ahıska, Adıgün, Aspinza) gereken önlemler alınarak Ermenilerin bölgeyi boşaltma planları bozulmuştur. Rus işgalinden sonra bu üç ilçeden Türkiye'ye göçler yaşansa da bölge tamamen Türklerden temizlenememiştir (Buntürk, 2007: 183-184).

1930'lı yıllarda Ahıska Türkleri Sovyet yönetimi altında kültürel baskılara maruz kalmaya başlamışlardır. 1930 ile 1939 yılları arasındaki dönemde Türkçe olan isimlerini Gürcü isimleriyle değiştirilmeleri emredilmiş ve hatta bazılarında isimlerinin Rusçalarını almaları dahi istenmiştir (Khazanov, 1992: 3). 1937 yılı ise Stalin zulmünün doruğa çıktığı bir yıldır. 1938-1940 yılları arasında Ahıska ve çevresine, Türkiye'ye mücavir sınırın korunması adı altında on binlerce asker yerleştirilmiştir. 1940 yılına kadar askere alınmayan Ahıskalılardan 40 bin civarında kişi Alman cephesine sevk edilmiştir. Askere sevk edilenlerin kız, gelinve çocukları Borcama demiryolu yapımında çalıştırılmış ve 1944 yılında tamamlanan bu demiryolu binlerce Ahıska Türküne mezar olmuştur (Aslan, 1995: 7-8). Stalin hükümeti tarafından 14 Kasım 1944 yılında, Devlet Savunma Komitesi kararına dayanılarak, sınır güvenliği gerekçesiyle, Ahıska'nın 209 köyünden alınan 100-120 bin civarındaki Ahıska Türkü, kış aylarında yük vagonlarına doldurularak Orta Asya'ya sürgün edilmiştir. Azerbaycan'ın o dönemdeki yöneticileri, Ahıska Türklerini Azerbaycan'a yerleştirmek isteseler de, Stalin'in kararının kesin olması nedeniyle, Azerbaycan yönetiminin gayretleri de bir sonuç vermemiştir. Bu yolculukta, Ural dağlarının soğuk havası birçok insanın hayatının sonu olmuştur (Ganiyeva, 2012: 180). 15-17 Kasım 1944 yıllarında gerçekleşen bu olay, yaklaşık olarak 90.000-120.000 kişilik büyük bir nüfus kütesinin anavatanlarından sürülmesi ile sonuçlanmıştır (Pentikäinen vd., 2004: 11).

Bu zorlu yolculuğu tamamlamayı başaranların büyük çoğunluğu Özbekistan'a (42.618), diğerleri ise Kazakistan (29.497) ile Kırgızistan'a (9.911) küçük gruplar halinde yerleştirilmişlerdir. İlk yıllarda Sovyet rejimi Ahıska Türkleri'ni

büyük ölçüde tarım sektöründe istihdam etmiştir. Söz konusu yerleşimciler izole edilmiş yerleşim yerlerinde kalabalık ve hijyenik olmayan koşullarda yaşamaya zorlanmışlardır. Pek çoğu tifüs salgını nedeniyle yaşamlarını yitirmiştir. Yerleşim yerlerini değiştirmelerine izin verilmediği gibi, her ay resmi kurumlara kayıt olma zorunluluğu da getirilmiştir. Ekonomik ihtiyaçları ve devlet gereklilikleri dolayısıyla çalışmak zorunda olduklarından çocukları okula dahi gidememiştir (Mirkhanova, 2006: 36).

O dönemde sürgün için belirli bir neden gösterilmemişse de, 1991 yılında sürgünle ilgili belgelerin önemli ölçüde yayınlanmasıyla Ahıska Türkleri'nin neden sürgün edildiği de büyük ölçüde ortaya çıkmıştır. Söz konusu resmi belgelerde, SSCB'nin Halk İçişleri Komiseri Gürcü asıllı Lavrentiy Beriya, savaş sebebiyle bütün yetkileri elinde toplayan Devlet Savunma Komitesi Başkanı Gürcü İ. V. Stalin'e gönderdiği teklif niteliğindeki mektupta (24 Temmuz 1944) "Gürcistan SSCB'nin Türkiye ile sınırdaş olan bölgelerinde oturan Türk nüfusun önemli bir kısmı yıllardır Türkiye tarafındaki akrabalarıyla temas etmek suretiyle muhaceret eğilimi içerisinde olup, kaçakçılık yapmakta, Türk istihbarat organları için casus angaje etme kaynağı oluşturmakta ve eşkiyaya insan gücü temin etmektedir." diyerek, 16.700 hanenin (86.000-91.000) Ahıska bölgesinden Orta Asya'ya sürülmesini ve bunların yerine de Gürcistan'ın toprak sıkıntısı çekilen kazalarından 7.000 Gürcü hanenin iskân edilmesini teklif ettiği belirtilmektedir. Bu tekliften bir hafta sonra ise Stalin tarafından imzalanan Devlet Savunma Komitesi Kararıyla "sürgün" başlamıştır ([http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7568/ahıska-turkleri-yurtlarına-geri-donecek.html?vurgu=ah % 20 c4% 20 b1ska](http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7568/ahıska-turkleri-yurtlarına-geri-donecek.html?vurgu=ah%20%20b1ska): 01.03.2014). Ahıska Türklerinin sürülmesinin jeopolitik açıdan esas nedeni ise, bugünkü Gürcistan'ın güney bölgelerini Türk ve Müslüman nüfusundan arındırarak, böylelikle Türkiye ile gerçekleşmesi muhtemel bir bütünleşme ihtimalini ortadan kaldırmaktır. Ahıska bölgesinden sürülen Türklerin yerine ise Ermeni ve Gürcü nüfus yerleştirilerek söz konusu sürgün politikası arzulanan hedefine ulaştırılmış ve Türkiye'nin bölgeyle olan sosyo-kültürel teması büyük ölçüde yok edilmiştir (Kolukırcık, 2011: 171). Ancak şu da tarihi bir gerçektir ki, "bir *distopya* mekânı olarak sürgün (*deportation*), 1931 ile

1953 yılları arasında Stalin diktatörlüğünün, en sıradan uygulaması haline gelmiştir. Stalin, politik stratejilerine ve keyfi uygulamalarına karşı çıkan ulusal özerk toplumları, SSCB'nin geniş coğrafyası içinde sürgün etmekten hiç çekinmemiştir” (Karagöz, 2011: 226). İşte Ahıska Türkleri de, Stalin'in dehşet verici hışmına uğramış ve kendi topraklarından sürgün edilmiştir.

Stalin'in 1953'teki ölümü ve putlaştırılması ile ilgili siyasetin kınanmasından sonra Ahıska Türkleri vatana dönme mücadelesine başlamıştır. Çeşitli belgeler imzalanmış, teşkilatlar kurulmuş, liderler ortaya çıkmış ve delegasyonlar Moskova'ya gönderilmiştir. Fakat ne SSCB'nin devlet ve parti organları ne de Gürcistan yönetimi buna olumlu bir yanıt vermemiştir. 1957'den sonra sürgüne tabi tutulan diğer ulusların tersine göç ettirilmesine karşın, Ahıska Türklerinin büyük bir kısmı zorla göç ettirildikleri bölgede yaşamaya devam etmişlerdir. Bunun en önemli nedenietno-demografik dengelerin korunması ile ilgilidir. Gürcistan Hükümeti ülkedeki etnik dengeyi bozmak istememektedir. Ahıska Türklerinin dışında Gürcistan'da 450.000 kadar da Azeri Türkü bulunmaktadır. Onlara en az Orta Asya'da bulunan 250.000 kadar Ahıska Türkünü de eklersek bu rakam 700.000'e ulaşabilir. Bunların gelecekte nüfus artışının Gürcülerden daha fazla olması ihtimali de bulunmaktadır. Sovyet yönetimi geridönüş siyasetinin yeni ihtilaflara yol açmasından çekindiğinden, sürgün edilmiş ulusların kendialanlarına dönmelerine sıcak bakmamıştır (Kahraman vd., 2013: 82). Sonuç olarak Ahıska Türkleri, anayurtlarına dönüş için, ne Moskova'ya ne de Tiflis'e yaptığı başvurulardan olumlu bir sonuç elde edememişlerdir.

Diğer taraftan, 1989 yılı ortasına gelindiğinde Ahıska Türkleri bu seferde sürüldükleri yerde katliama ve sürgüne maruz kalmışlardır. Stalin, 1944'te 100 binden fazla Ahıska Türkünü Orta Asya'ya çoğunlukla da Özbekistan'ın Fergana Vadisi'ne sürdüğünde, Özbekler, Ahıska Türklerini pek de sıcak karşılamamışlardır. Özbeklerin bu antipatisi Sovyetlerin dağılmaya yüz tuttuğu 1989'da Sovyet yönetiminin deprovokasyonları nedeniyle büyük bir şiddete dönüşmüştür (Seferov vd., 2008: 400).²³ Mayıs 1989 günü Fergana'daki Kuvasay kasabasında çıkan

olaylar Margila ve Taslak şehirlerine de yayılarak, adeta bir ayaklanmaya dönüşmüş ve ancak 15 Haziran'da bastırılabilmiştir (Kolukırık, 2011: 178). Söz konusu olaylar neticesinde bölgedeki yüzlerce Ahıska Türkünün evi yakılıp yıkılmış, pek çoğu işkenceye maruz kalarak, ya yaralanmış ya da ölmüştür. Ancak bununla da yetinilmemiş olayları takiben 100 binden fazla Ahıska Türkü sürgüne tabi tutulmuştur. Sürülen Ahıska Türklerinin pek çoğu Azerbaycan (50.000) ile Kazakistan ve Kırgızistan'a giderken, bir kısmı da Rusya'nın güneyindeki Krasnodar ve Rostov Bölgesi'ne yerleştirilmiştir (Seferov vd., 2008: 401).

Bununla birlikte söz konusu yer değişimi de beklenen sonucu doğurmamış, özellikle bölgedeki Türk varlığından rahatsız olan aşırı Rus milliyetçiler ile Krasnodar bölge valisinin hedefi haline gelen Ahıska Türkleri yeni mekan arayışına yönelerek ABD'ye kadar uzanan bir yer değiştirme hikayesinin aktörü olmuşlardır (Kolukırık, 2011: 178). Rusya'nın Krasnodar eyaletinde yaşayan Ahıska Türkleri 2004'ten itibaren "gönüllü göç programı" kapsamında ABD'ye göç etmişlerdir. ABD Nüfus, Sığınmacı ve Göçmen Bürosunun (PRM) verilerine göre 2006 ortalarında yaklaşık 9.000 Ahıska Türkü Krasnodar'dan gelip buraya yerleşmiştir (Kahraman vd., 2013: 83).

Diğer taraftan Gürcistan, 1999'da Avrupa Konseyi'ne üye olurken, Konsey'e kabulünden itibaren üç yıl içerisinde Ahıskalı nüfusun vatana iade ve entegrasyon sürecini başlatmayı ve iade sürecinde Konsey'e kabulünden itibaren 12 yıl içinde tamamlamayı taahhüt etmiştir (Taşdemir, 2005: 125-126). Buna göre Gürcistan, 1999'dan itibaren üç yıl içinde Ahıskalıların dönüşlerini başlatacak ve 12 yıl içinde yani 2011 yılında dönüş işlemini tamamlayacaktır. Eğer Gürcistan süre sonunda yükümlülüğünü yerine getirmezse Ahıska Türkleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne dava açabilecek ve bu yolla vatanlarına dönmeyi talep edebileceklerdir.

İlave olarak, uzun süren hukuki ve siyasi süreçlerin ardından Gürcistan Parlamentosu Temmuz 2007'de "Eski Sovyetler Birliği Tarafından 20. Yüzyılın 40'lı Yıllarında Gürcistan'dan Zorla Göçe Tabi Tutulan Şahısların Geri Dönüşü Hakkında

Gürcistan Cumhuriyeti'nin 5261-PC Sayılı Kanunu" adlı bir yasayı kabul ederek Ahıska Türkleri'nin vatanlarına dönüş sorununun çözümünde önemli bir adım atmıştır. Bu yasa çerçevesinde 2008 yılında başlayan başvurular 1 Ocak 2010 tarihinde sona ermiştir. Toplam 10.000 başvurudan 5.841'i geçerli kabul edilmiş olup, başvuru yapanlardan 5.389 aile Azerbaycan'da yaşayan Ahıskalılarından oluşurken geri kalan 452 aile ise Kırgızistan, Türkiye, Rusya, Özbekistan, Kazakistan ve Ukrayna'daki Ahıskalılardır. 5.841 geçerli başvurudan yaklaşık 1.700'üne geri dönüş, 412'sine de şartlı vatandaşlık statüsü verilmesine karşın, 2015'in ilk ayı itibariyle Gürcistan sadece 500 kişinin dönüşüne izin vermiştir (Hasanoğlu, 2016: s. 10, https://www.ecoi.net/file_upload/1930_1443084042_g1520228.pdf).

2. AHISKA YURDUNUN TÜRKİYE AÇISINDAN ÖNEMİ

Genel olarak Kafkasya bölgesi ile Gürcistan, özelde ise tarihi Ahıska toprakları Türkiye'nin akrabalık bağlarının da bulunduğu Kafkaslar ile Orta Asya Cumhuriyetlerine giden karayolları ile enerji hatlarının geçtiği güzergahüzerinde bulunduğu için Türkiye açısından son derece stratejik bir öneme sahiptir. Bu çerçevede, bu bölümde, öncelikli olarak, Kafkaslar ile Gürcistan'ın ve takiben de Ahıska bölgesinin Türkiye için önemi değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.1. Kafkaslar'ın Türkiye İçin Önemi

Türkiye'nin eski Sovyet coğrafyasına yönelik yeni yaklaşımında 1990'lar boyunca Türki (Türk soylu) Cumhuriyetlerin öncelikli bir konumda olduğu görülmektedir. Fakat Türkiye'nin kaynaklarının ve alt yapısının, Batı dünyasının tam desteği olsa dahi, bu ülkelerin tamamına ve eş zamanlı olarak cevap vermeye yeterli olmadığı kısa sürede anlaşılmıştır. Özellikle Orta Asya'nın düşünüldüğü kadar "yakın" olmadığı görülmesiyle Türkiye'nin beklenti ve önceliklerinde bir takım değişiklikler gerçekleşmiş olup, bu çerçevede Kafkasya "yakın ve öncelikli" bir bölge olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Üstünlük ve nüfuzun öncelikli olarak Kafkasya'da tesis edilmesi, Orta Asya'ya ve Avrasya coğrafyasının geneline ulaşmada bir zorunluluk olarak görülmüştür (Çelikpala, 2010: 97).

Ancak Kafkasların dağlık coğrafi yapısı bölgede çok az alternatif yolun ve ulaşım ağının bulunmasına imkân vermektedir. Kafkasya'dan Transkafkasya'ya sıradağların üzerinden aşarak geçebilen iki karayolu vardır. Bunlardan biri Kuzey Osetya'dan Güney Osetya'ya ulaşımı sağlayan Daryal Geçidi, diğeri ise Dağıstan'dan Azerbaycan'a ulaşımı sağlayan Derbend geçididir (Alkan, 2006: 128).Ve bu bölgelerin her ikisi de çatışmalı sahalardır. Bu nedenle, bölgede barış ve istikrarın sağlanması Türkiye için büyük bir önem taşımaktadır.

Türkiye ve Rusya için jeo-politik ve ekonomik açıdan çok önemli olan Kafkasya bölgesinde iki devlet arasında rekabet ve çıkar çatışması yaşanmaktadır. En önemli rekabet alanı ise, bölgenin sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynaklarının dünya pazarlarına taşınması konusudur. Çünkü devletler için boru hatlarının kontrolünü elinde tutmak sadece ekonomik değil, aynı zamanda politik ve stratejik önemdedir. Bu noktada, Rusya, Türkiye gibi bölge dışı devletlerin, kendi arka bahçesinde, etki sahası oluşturma gayretlerine karşı çıkmaktadır (Taşdemir, 2005: 24-25).

Kafkaslar, özellikle de Gürcistan ve Azerbaycan, hem RF pazarına hem de Orta Asya'ya ulaşmada ve ticaret yapmada öncelikli bir konuma sahiptir. Bölgesel işbirliği ve ticari/ekonomik bağlar bu anlamda öncelikli konular olarak değerlendirilmiştir. Bu ilişkiler ağının kurulması, bölgenin bir güvenlik tehdidi olmaktan çıkartılabilesinin gereği olarak kabul edilmiştir. Nitekim Kafkaslar, Türkiye'nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ) benzeri bölgesel girişimlerinin de merkezinde yer almaktadır (Çelikpala, 2010: 97).

ABD'nin bölgeye yönelik politikası Gürcistan'ı kontrol altında tutarken, Azeri-Ermeni ilişkilerinin düzelmesi maksadıyla çalışmak ve Türkiye'yi de bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesi yönünde teşvik etmek şeklinde özetlenebilir. Böylelikle Kafkasya'da Türkiye üzerinden etkinlik sağlamayı hedeflemektedir. Kafkasya'da istikrarın sağlanması için de Karabağ Sorunu'nun çözülmesi maksadıyla tarafları biraraya getirmekte ve Türkiye'ye Ermenistan ile ilişkilerini geliştirmesi için baskı yapmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye için Kafkaslar'ın, jeopolitik ve ekonomik

açından son derece önemli bir bölge olduğu söylenebilir. Bu nedenle de Türkiye bölgesinde ekonomik işbirliği, kalkınma ve istikrar arayışları içerisinde (Taşdemir, 2005: 28).

2.2. Gürcistan'ın Türkiye İçin Önemi

Gürcistan'ın önemli bir geçiş güzergâhında bulunması, Sovyetler Birliği döneminde ülkeyi en zengin Cumhuriyetler'den birihaline getirmiştir. Ancak Sovyetlerin dağılmasından sonra, 1990'lı yılların ortalarına kadar çok da önemsenmeyen hatta göz ardı edilen Gürcistan, 1990'lı yılların ortalarından itibaren Azerbaycan ve Ermenistan merkezli gelişmeler dolayısıyla Türkiye'nin Kafkaslar politikasında merkezi bir konuma yerleşmiştir. Bu sürecin dönüm noktası, Dağlık Karabağ ve Azeri-Ermeni anlaşmazlığının kronikleşmesinin yanı sıra Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) ve Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) boru hattı projeleridir. Azeri ve Orta Asya petrol ve doğal gazının güvenli yollardan dünya pazarına taşınması hususu Gürcistan'ı görünür kılmıştır. BTC projesi, 1994'ten itibaren Gürcistan'a başta ABD olmak üzere Batı dünyasının, özelde de Türkiye'nin bakışını değiştirmiştir. Bu anlamda Gürcistan'ın kendi ayakları üzerinde durabilen, güvenliğini ve iç düzenini sağlayabilen böylece bölgeye istikrarsızlık yayarak dengeleri olumsuz yönde etkileyen bir ülke olmaktan çıkartılması, Türkiye'nin Kafkaslar politikasının öncelikli gündem maddesi olarak belirlemiştir (Çelikpala, 2010: 99-100).

Gürcistan benimsediği kimliği, Prag Zirvesi'nde Avrupa-Atlantik ittifakına tam üye olma isteğini açıklayarak aleni bir şekilde ilan etmiştir. Bu kararın verilmesindeki en önemli etkenler; Gürcistan'ın sınırları içerisinde bulunan ayrılıkçı bölgelerin RF tarafından desteklenmesi ve Hazar Havzası enerji kaynaklarının Batı'ya aktarımında RF'nin Gürcistan'a baskı uygulamasıdır. Gürcistan'ın hem iç sorunlarının üstesinden gelebilmesi hem de Avrupa ile ilişkilerini geliştirmesi için RF ile istikrarlı ve dostça ilişkiler kurması gerekmektedir (Alkan, 2006: 77). Ancak, Rusya ile Gürcistan arasında 2008 yılında yaşanan savaş Kafkasya bölgesindeki tüm dinamikleri değiştirmiştir. İki tarafın topyekün bir savaşın sınırına gelmesine yol

açan silahlı çatışmalar, AB'yi temsilen dönem başkanı Fransa'nın araya girmesiyle imzalanan ateşkes anlaşması neticesinde yatıştırılmıştır. Fakat RF, Abhazya ve Güney Osetya'nın statülerinin tartışma/pazarlık konusu olamayacağını, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün gündemin dışında bir konu olduğunu belirterek, Abhazya ve Güney Osetya'yı bağımsız birer devlet olarak tanımıştır. Bu kararlar Kafkaslardaki durum içinden çıkılması zor bir uluslararası soruna dönüşmüştür. Kafkasların siyasi haritası değişmiş, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü tartışmalı bir konu haline gelmiştir.

Türkiye, gerek bir bölge ülkesi olarak konumu ve Rusya ile ilişkileri gerekse Batı dünyası ve kurumlarının tarihsel bir ortağı/müttefiki olarak gelişmelerden doğrudan doğruya etkilenmiştir. Türk ekonomisi ve ticari ilişkileri zarar görmüştür. Çok sayıda köprü ve bağlantının yanı sıra ana liman konumundaki Poti limanının bombalanması nedeniyle Gürcistan'ın kara, deniz ve demiryolu ağı kullanılamaz hale gelmiştir. Bu, Türkiye'nin Kafkaslar üzerinden Orta Asya ve RF ile ticaretinin durmasına yol açmıştır. BTC petrol boru hattı çalışmaz duruma gelirken, BTE doğal gaz boru hattından gaz akışı da güvenlik nedeniyle durdurulmuştur. RF ile Gürcistan'ın yıkıcı bir savaş nedeniyle karşı karşıya kaldıkları uzlaşmaz zeminin, Türkiye'nin Karadeniz merkezli politikalarını, KEİÖ, BLACKSEAFOR ve Karadeniz Uyumunu gibi bölgesel güvenlik girişimlerini, BTC/BTE boru hatları ile Bakü-Tiflis-Erzurum (BTK) demiryolu hattı gibi ekonomik ve siyasi projelerini çökertme potansiyeli taşıdığı açık bir şekilde görülmüştür (Çelikpala, 2010: 99-100). Bu çerçevede, Türkiye'nin Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasından beri en büyük hedefi olan Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün, istikrarının korunması ile kendi ayakları üzerinde durabilen bir ülke haline gelmesi hedeflerinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkmış olup, savaş tüm bunların RF'yidışlayan bir tavırla gerçekleştiremeyeceğini tüm taraflara (ABD, AB ve Türkiye) bir kez daha göstermiştir.

Savaş ile birlikte daha da belirgen hale gelen Osetya ve Abhazya problemlerinin dışında, gelecekte Gürcistan'ın başını ağrıtmaya muhtemel problemlerden bir diğeri ise Ahıska Türkleri'nin sürülmesini takiben, tarihi Ahıska

topraklarına yerleştirilen Ermenilerin talepleridir. Kafkasya’da Ermenistan dışında yaşayan Ermeni nüfus, Dağlık Karabağ hariç, büyük ölçüde Ahıska bölgesi ile RF’nin Krasnodor eyaletinde yoğunlaşmıştır. Günümüzde bu iki bölgede kültürel ve siyasal alanlarda özerklik arayışında olan Ermeniler, bölge nüfusunun da ekseriyetini oluşturmaktadır. 2002 nüfus sayımına göre Ahıska bölgesindeki Ermeni nüfusun ilçelere göre dağılımı şu şekildedir: Ahılkelek %94,3, Aspınza %17,5, Ahıska %36,6, Ninotsminda %95,8, Adigön %3,4 ve Borcom %9,6. Ayrıca, Ermeni kaynakları Samtshe-Cavaheti’nin %97’sini Ermenilerin oluşturduğunu iddia etmektedir (Taşdemir, 2005: 30-31).

Bugün, Ahıska Türkleri’nin terk etmek zorunda kaldıkları topraklara yerleştirilen ve burada da ikinci bir Karabağ yaratan Ermeniler, başta Gürcistan olmak üzere, bölge huzuru ve güvenliği açısından da önemli bir sorun teşkil etmektedirler. Zira Ermeniler, Gürcistan’dan özerklik talebinde bulunmaktadır. Otonomi taleplerini sürekli gündemde tutan Ermeniler, kendilerini Ermenistan’ın bir parçası olarak görmektedirler. Zaten bu amacı gerçekleştirmek üzere; bölgede küçük bir Ermenistan bile yaratılmış durumdadır (<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7570/61-yil-gectiahiskalilar-halavatansiz.html?vurgu=ah%c4%b1ska:01.03.2014>). Örneğin; Cavahet Bölgesi’nin denetimini önemli ölçüde ele geçiren Ermeniler, yönetimin birçok kilit kademesinde görev yapmakta, çeşitli organizasyonlar ve partiler kanalıyla Gürcistan aleyhine faaliyetler yürütmektedirler. Abhazya’da da durum farklı değildir. Genellikle Suhumi ve Qagra şehirlerinde yaşayan Ermeniler, buralarda da; Abhazya Ermenileri Teşkilatı, Abhazya Ermenileri İcmaları Birliği, “Krunk” (Birlik) Ermeni Teşkilatı ve “Mastots” Ermeni Medeniyet Merkezi gibi oluşumlara sahiptirler. Güney Osetya’da yerleşik olan Ermeniler ise 1992 yılındaki Gürcü-Oset savaşında Osetlerin yanında Gürcülere karşı savaşmışlardır. Bugün ise, RF ile birleşmek isteyen Güney Osetya’nın, Kuzey Osetya ile birleşmesi konusunda uğraş vermektedirler. Yani özetle belirtmek gerekirse; gerek Cavahetide gerekse Abhazya ve Güney Osetya’da yaşayan Ermeniler, Gürcistan’ı bölme, parçalama konusunda planlı bir faaliyet içerisinde dirler (<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-6007/ahıska> -

turkleri-ve-ermeni-ercegi.html?vurgu=ah%c4%b1ska: 01.03.2014).Bu çerçevede Gürcistan için Güney Osetya ile Abhazya'daki ayrılıkçılık hareketlerinin yanı sıra RF'nin Cavaheti bölgesindeki Ermeni ayrılıkçılığını desteklemesi de müstakbel bir sorun alanı olarak ortada durmaktadır (Kolukırık, 2011: 172).

Gürcistan'ın Ahıska Türkleri'ninCavaheti bölgesine dönüşüne ilişkin bir takım çekinceleri bulunmakta olup, bunlardan ilkidönüslere izin verilmesi halinde Ankara'nın toprak talebinde bulunmasından duyulan endişedir. Ayrıca Ahıskalı Türklerin güney-batı Gürcistan'a kitle halinde dönüşünün, bölgede yaşayan çok sayıdaki Ermeni ile bir anlaşmazlığı tetikleyebileceğinden ve böyle bir durumun da Ahıska Türkleri'nin Türkiye'ye müdahale için baskıda bulunmalarına neden olabileceğinden endişe edilmektedir. Ancak bu şekilde düşünmeyen Gürcü yetkililer de bulunmakta olup, örneğin Gürcü Milletvekili AnzorTamarashvili'ye göre çok az sayıdaki Ahıska Türkü'nün Türkiye'ye katılma yönünde bir hayali bulunmaktadır (Karagiannis, 2004: 17-18; Overland, 2002: 87; Yemelyanova, 2015: 81-82). Ayrıca Gürcistan Ulusal Güvenlik Bakanı ŞotaKviraya ise, "Türklerin Türkiye ve Ermenistan'a sınır olan bölgeye dönüşünün Gürcistan'a stratejik ilgi merkezi olan Kafkasya'da, Ahıskalı kartını kullanabilme imkânı verecektir." demiştir (Taşdemir, 2005: 32).

Bu noktada her zaman için merkezi otoriteye sadık kalan Ahıska Türkleri'nin Acaristan ile Ermenistan arasında konumlanmış olan tarihi yurtlarına dönüşlerine izin verilmesinin bölgesel istikrarın sağlanmasına da katkıları olacaktır (Aydingün, 2002, s. 59). Bu nedenleTürkiye'de yaşayan Gürcistan/Acaristan göçmeni vatandaşların yanı sıra Gürcistan'da yaşayan Türk nüfusun varlığı da gelecekteki ilişkiler açısından önemli bir kazanımdır (Kolukırık, 2011: 172).Tek amaçları anavatanlarına dönmek olan ve herhangi bir ayrılıkçı talepleri bulunmayan Ahıska Türkleri'nin tarihi yurtlarına dönüşü, Ermenilere karşı Gürcü yetkililerin de eline kuvvetlendirerek, bölgedeki ayrılıkçı emellerin dizginlenmesine hizmet edebilir.

2.3. Ahıska Türkleri'nin ve Ahıska Bölgesi'nin Türkiye İçin Önemi

Jeopolitik olarak son derece önemli bir konumda olan Ahıska toprakları, bölgedeki Türk varlığının kaderini de doğrudan etkilemektedir. Rus çıkarları açısından önemli olan Ahıska arazisinin hem SSCB hem de RF tarafından askeri üs olarak kullanılması, Rusların Ahıska'ya verdiği önemin bir göstergesi niteliğindedir. Bu çerçevede Türkiye ile sınır hattı üzerinde Türklerin yaşıyor olması Rus Çarlığı tarafından tehdit olarak algılanmış ve söz konusu tehdidin dengelenebilmesi için Doğu Anadolu'daki Ermenilerin bir kısmı göç ettirilerek buraya yerleştirilmiştir. Takip eden dönemde, ortaya çıkan ilk fırsatta bölgedeki Türkler sürgün edilerek sınır hattındaki Türk tehdidi tamamen ortadan kaldırılmış ve dost unsur olarak kabul edilen Ermenilerin lehine bir durum yaratılmıştır. Dönemin Gürcü yönetimi de Stalin'in imzaladığı Sovyet Yönetimi'nin sürgün kararını destekleyerek bölgede tesis edilen yeni statünün değişmemesi için her türlü çabayı göstermiştir. Gürcistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra da bu tutumunu değiştirmemiş ve Ahıska'ya yerleşime müsaade etmeme konusundaki ısrarını sürdürmüştür.

Sorunun çözümü için mücadele eden Ahıskalılar ile mevcut statüyü devam ettirmek için tüm imkânlarını kullanmaktan çekinmeyen Gürcistan arasındaki eşitsiz ilişki de sorunun çözümünü zorlaştıran faktörlerden biridir. Mücadelenin bir tarafında, çeşitli ülkelerde dağınık bir şekilde yaşayan ve örgütlenme konusunda ciddi sorunlar yaşayan Ahıskalıların; diğer tarafında ise, bağımsız bir devlet olan Gürcistan'ın yer alması, Ahıska Türkleri'nin anavatanlarına dönüşleri hususundaki başarı şanslarını azaltan faktörlerden bir diğeridir. Bu noktada, tarihsel süreçte sorunun ortaya çıkmasına katkıda bulunan Ruslar ile bir türlü çözüme yanaşmayan Gürcistan'ın çıkarlarının aynı noktada birleşmesi, sorunun çözümünü daha da kilitlemektedir (Üren, 2016: 3-4).

Bu çerçevede Ahıska Türklerine yönelik olarak tarih boyunca gerçekleştirilen sürgün politikasının esas amacının, bugünkü Gürcistan'ın güney bölgelerini Türk ve Müslüman nüfusundan arındırmak ve Türkiye ile olabilecek muhtemel bir bütünleşmeyi ortadan kaldırmak olduğu söylenebilir. Ahıska bölgesinden sürgün

edilen Türk nüfusun yerine Ermenilerle Gürcüler yerleştirilerek söz konusu sürgün politikası arzulanan hedefine ulaştırılmış ve Türkiye'nin bölgeyle olan kültürel sınırları olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Günümüzde Ahıska Türklerinin sürgünüyle boşaltılan bölge, Türkiye'nin Kafkaslara açılmada dar ulaşım koridorlarını kullanmasını zorunlu kılmakta ve bölgesel etkisini sınırlamaktadır. Ayrıca bugünkü Ahıska bölgesi, uluslararası enerji nakil hatlarının geçiş güzergâhında yer almakta ve rekabet alanlarının merkezinde bulunmaktadır. BTC, BTE boru hatları ile yine BTK Demiryolu da Ahıska coğrafyasıyla yakından bağlantılıdır. Bu özellikleriyle bölge uluslararası enerji güçlerinin ilgisini çekmekte ve RF, Türkiye ve İran için önemi daha da artmaktadır (Kolukırmık, 2011: 171-172).

Bu bağlamda Taşdemir (2005: 21-22), Ahıska bölgesi'nin Türkiye için stratejik önem arz eden unsurlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- i. Türkiye ile Kafkasya, İdil-Ural bölgesi ve Türkistan arasında yegane köprü olması,
- ii. Acara ve Borçalı arasında bulunması nedeniyle Türk Dünyasını birleştiriyor olması,
- iii. Gürcistan-Azerbaycan, Ermenistan-İran ve Türkiye yönünde uygun yaklaşım istikametleriyle üç yönlü hareket alanına sahip olması,
- iv. Ardahan vilayetine komşu olması,
- v. Posof Türkgözü ve Çıldır Aktaş sınır kapılarının açıldığı bölgede yer alması,
- vi. Kafkasya'da Türkiye'ye yönelik başlıca tehdit durumuna getirilen Ermenistan'a komşu olması,
- vii. Türkiye ile Ermenistan arasında dolaylı ticarete imkân sağlayarak, Ermenistan'a uygulanan ambargonun etkisini göstermemesi,
- viii. Avrasya Ulaşım Koridoru Projesi, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesi gibi planlama ve uygulama aşaması devam etmekte olan projeler ile BTC ve BTE boru

hatları gibi Kafkasya'dan geçen ve Türkiye'nin büyük milli çıkarları olan enerji ve ulaşım projelerinin güzergâhları üzerinde yer alması,

ix. Cevahet Ermenilerinin, Haydat ülküsünü gerçekleştirmek için özerklik ve müteakiben Ermenistan'la birleşme arayışında olması,

x. Stalin'in, Anadolu Türklüğü'nü Türksüz yerleşim yerleri ile ablukaya alma planının bir parçası olarak, 1944 yılında sürgüne gönderdiği Ahıska Türkleri'nin, Avrupa Güvenlik Konseyi ve insan hakları örgütlerinin gündeminde olması,

xi. Türkiye'de 200.000'den fazla Ahıska Türkünün yaşamasının Türkiye'ye Kafkasya'da politik inisiyatif sağlaması.

Türkiye, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Gürcistan gibi ülkelerle ilişkilerine zarar vermemek için Ahıska Türkleri'nin yaşadığı problemleri hiçbir zaman resmi olarak gündemine almamıştır. Türkiye'nin ülke dışında yaşayan etnik Türklere ilişkin resmi duruşu, onların buldukları yerlerde yaşamaya devam etmeleri yönündedir (Aydingün, 2002, s. 59). Ancak Kafkasya'da Türk ve Rus çıkarlarının çakıştığı birçok alandan biri olan Ahıska, Rus çıkarları açısından olduğu kadar, Türk çıkarları açısından dahayati bir öneme haizdir. Ahıska Türklerinin vatanlarına geri dönmesi Türkiye ile Türk Dünyası arasındaki kapalı olan kapıyı yeniden açılabileceğinden, geri dönüş Türkiye'ye büyük bir avantaj sağlamakla birlikte, RF'nin bölgeye yönelik amaçlarını sekteye uğratma kapasitesine de sahiptir. Gürcistan'a yönelik politalarında hassas bir tutum takınmasına karşın, Türkiye geri dönüşün Ahıska Türkleri'nin tarihi yerleşim yeri olan Ahıska bölgesine yapılması gereğine inanmaktadır, ancak yine de, sorunun Gürcistan ile ikili ilişkilerine zarar verme ihtimaline karşı daihtiyatlı davranmaktadır (Üren, 2016: 25-26).

SONUÇ

Türkiye için özelde Ahıska toprakları, genelde ise Gürcistan ile Kafkaslar son derece stratejik bir önemdedir. Kafkasların önemi, büyük ölçüde, Türkiye'yi Orta Asya'ya bağlayan taşıma güzergâhlarının bölgeden geçmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bahsi geçen sahada yer alan Kafkas Dağları sadece iki

noktada karayolu geçişine izin vermekte ve her iki noktada bünyesinde çatışma riski barındırmaktadır. Bu nedenle Türkiye, Orta Asya ile bağlantısının kesintisiz bir şekilde devam etmesi için Kafkasların istikrarına ve bölgedeki mevcut sorunların en kısa sürede çözüme kavuşturulmasına büyük bir önem vermektedir.

Gürcistan'ın önemi ise, Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkisinin bulunmadığı hususu da göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'yi akrabalık ilişkileri de olan Azerbaycan'a ve Kafkaslar üzerinden Orta Asya Cumhuriyetlerine bağlayan yolların üzerinden yer almasından kaynaklanmaktadır. Özellikle SSCB'nin 1991'de dağılması ile akrabalık ilişkileri çerçevesinde gelişmeye başlayan ilişkiler, Azerbaycan ve Orta Asya Cumhuriyetleri'nin sahip olduğu zengin hidro-karbon kaynakların Batı pazarlarına taşınması için güzergâh belirlenmesi çabaları çerçevesinde daha da artmıştır. Söz konusu kaynaklar Avrupa'nın enerji arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi için hayati iken, bu kaynakların RF dışında Türkiye gibi müttefik bir ülkeden taşınması da yine enerji güvenliği açısından son derece önemlidir. Bu aşamada Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkisinin bulunmaması ibreyi bir kez daha Gürcistan'a yöneltmiştir. Bu çerçevede halen faaliyette olan BTC ile BTEboru hatları Gürcistan üzerinden geçmekte olup, Avrasya Ulaşım Koridoru ile Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu gibi projelerin de yine bu ülkeden geçmesi planlanmaktadır.

Bu kapsamda, Türkiye ilk andan itibaren Gürcistan'a yönelik politikalarında onun Batılı değerlere bağlı demokratik bir yönetim tarzına sahip olmasını ve istikrar ve bütünlüğünü korumasını ön planda tutmuştur. Gürcistan'ın ilk bağımsızlığını tanıyan ülke olan Türkiye, ABD'den sonra Gürcistan'a en çok yardımda bulunan ikinci ülke konumundadır. Ancak Gürcistan'da uygulamaya geçirilen projelerde RF'nin devre dışı bırakılması ve en nihayetinde Gürcistan'ın NATO üyeliği için başvuruda bulunması, bu ülkede stratejik çıkarları olan RF'yi tedirgin etmiş ve 2008 yılında RF-Gürcü Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştur. RF savaş sonunda Abhazya ve Osetya'nın bağımsızlığını tanıdığını ilan ederek Gürcistan'ı son derece zor bir durumda bırakmıştır. Ayrıca bu savaş sırasında BTC ve BTE hatlarından kaynak akışı durmuş olup, Türkiye'nin Azerbaycan ve Orta Asya ile bağlantısı bir süreliğine

de olsa keşilmiştir. Bu çerçevede savaş, bölgede Rusya'ya rağmen birşeyler yapmanın pek de mümkün olmadığını bir kez daha tüm taraflara göstermiştir. Bu nedenle yapılması gereken, bölgeye yönelik olarak, RF'yi de paydaş haline getirecek çok-taraflı politikalar geliştirmektir.

Yaşanan olaylar, tüm taraflar gibi Türkiye'ye de, Kafkasların ve dolayısıyla da Gürcistan'ın barış ve istikrarının ne derece önemli olduğunu göstermiş ve Ahıska yurdunun önemini bir kez daha kanıtlamıştır. Ancak tarihsel Ahıska yurdunun günümüzdeki demografik yapısı hem Türkiye'yi hem de Gürcistan'ı endişelendirmektedir. Tarihsel süreçte Ahıskalılarının göçleri ile boşalan arazilere önemli sayıda Ermeni yerleştirilmiş olup, 2002 yılı nüfus sayımına göre tarihi bir Türk yurdu olan Ahılkelek'in %94,3 Ermeniler oluşturmaktadır. Hatta Ermeni kaynakları Cavahef'in (Ahıska yurdu) nüfusunun %97'sini de Ermenilerin teşkil ettiğini iddia etmektedir. Ermeniler'in bu bölgede çok sayıda Kilisesi, eğitim kurumları ile dernekleri bulunmakta olup, ayrılıkçı amaçlar güden bu derneklerin nihai hedefi bölgeyi tamamen Ermenistan'a bağlamaktır.

Hâlihazırda Abhazyale Güney Osetya'daki ayrılıkçılık problemleri ile de mücadele etmekte olan Gürcistan bir de Ermeni ayrılıkçılığı sorunu yaşamak istememektedir. Bu noktada her zaman için merkezi otoriteye sadık kalan Ahıska Türkleri'nin Acaristan ile Ermenistan arasında konumlanmış olan tarihi yurtlarına dönüşlerine izin verilmesi halinde ayrılıkçılık amacı güden Ermeni nüfusu dengeleyici bir unsur olarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne katkıda bulunmaları da olasıdır. Hatta Gürcü yetkililerinin de bu yönde açıklamaları bulunmaktadır. Ancak yaşadığı pekçok ayrılıkçılık problemi dolayısıyla, Ahıska Türkleri'nin bölgeye yerleştirilmesinin yeni bir problemi tetiklemesi endişesi yaşayan Gürcü yönetimi verilen tüm taahhütlere ve alınan tüm kararlara rağmen, Ahıskalıların bölgeye dönüşleri hususunu ağırdan almaktadır.

Türkiye açısından ise Orta Asya ve Kafkasya'ya ulaşım (hem kara ulaşımı hem de enerji hatları ulaşımı) güzergâhının üzerinde bulunan Ahıska yurduna, Ahıska Türkleri'nin dönüşü anılan yolların güvenliği açısından son derece hayattır.

Bu hayatiyet enerji boru hatları yapılırken güvenlik endişesiyle hatların Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı Ahılkelek arazisinden Türklerin yoğun olarak yaşadığı Ahıska arazisine kaydırılmasında da anlaşılabilir. Ayrıca Türklere en yakın akraba topluluklardan biri olan Ahıskalılar da diğer milletler gibi kendi anavatanlarında yaşamaya hakkı bulunmakta olup, Türkiye'nin bu çabalara daha aktif bir şekilde destek olması hem Ahıska Türkleri'nin hem de Türkiye'nin milli çıkarları açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Kaynaklar

ALKAN, Akın (2006), *21. Yüzyılın İlk Çeğreğinde Karadeniz Güvenliği*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ARMAOĞLU, Fahir (2010), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 6. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.

ASLAN, Kıyas (1995), *Ahıska Türkleri*, Ankara: Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

ASLANLI, Araz (2011), "Kafkasya'da Güvenlik ve İstikrara En Büyük Tehdit", Cavid Veliev ve Araz Aslanlı (Ed.), *Güney Kafkasya: Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, 1. Baskı içinde (153-193), Ankara: Berikan Yayınevi.

AYDINGÜN, Ayşegül (2002), Ahıska (Meskhetian) Turks: Source of Conflict in theCaucasus?, *The International Journal of Human Rights*, 6 (2): 49-64,

AYDINGÜN, Ayşegül ve diğerleri (2006), "Meskhetian Turks: An Introduction to Their History, Culture and Resettlement Experience", *Culture Profile* (20): 1-37.

BM (2015), "The Repatriation Question of The Meskhetian Turks to Their Homeland in Georgia", https://www.ecoi.net/file_upload/1930_1443084042_g1520228.pdf (10.05.2017).

BUNTÜRK, Seyfettin (2007), *Rus-Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri*, Ankara: Berikan Yayınevi.

ÇELİKPALA, Mitat (2010), "Türkiye ve Kafkasya: Reaksiyoner Dış Politikadan Proaktif Ritmik Diplomasiye Geçiş", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 7 (25): 93-126.

Diplomatik Gözlem (2005), *61 Yıl Geçti...Ahıskalılar Hala Vatansız!*, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7570/61-yil-gectiahiskalilar-hala-vatansiz.html?vurgu=ah%c4%b1ska> (01.03.2014).

Diplomatik Gözlem (2005), *Ahıska Türkleri Yurtlarına Geri Dönecek*, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7568/ahıska-turkleri-yurtlarına-geri-donecek.html?vurgu=ah%c4%b1ska> (01.03.2014).

Diplomatik Gözlem (2006), *Ahıska Türkleri ve Ermeni Gerçeği*, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-6007/ahıska-turkleri-ve-ermeni-gercegi.html?vurgu=ah%c4%b1ska> (01.03.2014).

EveryCulture (t.y.), *Meskhethians - Orientation*, <http://www.everyculture.com/Russia-Eurasia-China/Meskhethians-Orientation.html> (12.03.2014).

GANİYEVA, Salimya (2012), "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göç Etmesi ve Türk Vatandaşlığına Alınmasıyla İlgili Hukuki Sorunlar", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (20): 175-199.

HASANOĞLU, İbrahim (2016), "Ahıska Türkleri: Bitmeyen Bir Göç Hikâyesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16 (1): 1-20.

KAHRAMAN, Selver Özözen ve İBRAHİMOV, Aydın (2013), "Kafkaslar'dan Sürgün Bir Toplumun Bitmeyen Göçü: Çanakkale'de Ahıska Türkleri", *Ege Coğrafya Dergisi* 22 (2): 77-90.

KARAGİANNİS, Emmanuel (2004), "The Turkish-Georgian Partnership And The Pipeline Factor", *Journal of Southern Europe and the Balkans Online*, 6 (1): 13-26.

KARAGÖZ, Betül (2011), *Toplumsal Adalet ve Totalitarizm*, İstanbul: Divan Kitap.

KHAZANOV, Anatoly M. (1992), "Meskhetian Turks in Search of Self Identity", *Central Asian Survey*, 11 (4): 1-16.

KOLUKIRIK, Suat (2011), "Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD'deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma", *Bilig* (59): 167-190.

OVERLAND, Indra (2002), "The Co-Ordination of Conflict Prevention and Development Aid in Southern Georgia", *Conflict, Security & Development*, 2 (1), 81-98.

PENTİKÄINEN, Oskar ve TRIER, Tom (2004), "Between Integration and Resettlement: The Meskhetian Turks", *ECMI Working Paper* (21): 1-54.

SEFEROV, Rehman ve AKIŞ, Ayhan (2008), "Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (24): 393-411.

TAŞDEMİR, Tekin (2005), *Türkiye'nin Kafkasya Politikası'nda Ahıska ve Sürgün Halk Ahıskalılar*, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık.

ÜREN, Mustafa (2016), "Çıkar ve Güç Dengesi Kışkıracısındaki Ahıska Türkleri Sorunu", *Üsküdar Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2): 1-41.

YEMELYANOVA, Galina (2015), "Georgia's European Quest: The Challenge of the Meskhetian Turks", *Caucasus International*, 3 (5), 77-87.

ZEYREK, Yunus (2001), *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*, Ankara, Yayınlanmamış Kitap Çalışması.